

Muutused raha- ja kaubavoogudes ning finantssanktsiooni kohaldamine pärast Vene-Ukraina täiemahulise sõja algust

Veebruar 2024

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	3
SISSEJUHATUS	9
RAHAVOOD VENEMAA, VALGEVENE, UKRAINA JA KOLMANDATE RIIKIDEGA	10
Rahavood Venemaa suunal	10
Piiriülesed maksed	10
Kaardimaksed	11
Sularaha väljamaksed	11
Deklareeritud ja deklareerimata sularaha Eesti-Vene piiril	11
Kaubavood, teenused ja rahavood	12
Rahavood Valgevene suunal	13
Piiriülesed maksed	13
Kaardimaksed	13
Sularaha väljamaksed	14
Kaubavood, teenused ja rahavood	15
Raha- ja kaubavood kolmandate riikidega	15
Piiriülesed maksed Ukraina suunal	15
Kolmandate riikide raha- ja kaubavoogude võrdlus	16
RAHVUSVAHELISE FINANTSSANKTSIOONI KOHALDAMINE EESTIS ...	20
EL-i piiravad meetmed seoses Venemaa sõjalise agressiooniga Ukrainas alates 24.02.2022	20
Finantssanktsiooni kohaldamine ja peamised finantssanktsioonidest hoidumise ja rikkumise tüpoloogiad RABi teadete põhjal	21

Lühikokkuvõte

I Eesmärk ja andmed

- **Uuring annab ülevaate muutustest rahavoogudes ja rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamises pärast Venemaa-Ukraina täiemahulise sõja algust seisuga 30.09.2023.** Rahvusvahelised finantssanktsioonid on võetud uuringus fookusesse, kuna nende rakendamine kuulub Rahapesu Andmebüroo (RAB) pädevusse.

Rahvusvaheline finantssanktsioon on ennekõike konkreetsete juriidiliste või füüsiliste isikute või riikide/piirkondade (rahvusvahelise finantssanktsiooni subjekt) vastu suunatud sihipärane piirav meede või meetmete kogum, millega kohustatakse külmutama ja mitte tegema kättesaadavaks subjekti rahalisi vahendeid ja majandusressursse, samuti õigusaktis ettenähtud juhtudel finantseerimine (laenu ja krediidi andmine), hoiuse-, makse-, väärtpaberi vm konto avamine, väärtpaberitehingud, kindlustuslepingu sõlmimine, investeerimine või nende tegevustega seotud ärisuhte alustamine või jätkamine, nõustamine vm finantsteenuse osutamine (RSans¹ § 14).

- Seisuga 30.09.2023 oli EL võtnud alates 24.02.2022 vastuseks Venemaa sõjalisele agressioonile Ukrainas vastu XI sanktsioonipaketti, mis sisaldavad ka finantssanktsioone. Finantssanktsioonid on ka üksikisikutele kehtestatud **sihipärased sanktsioonid**, mis on suunatud nende isikute vastu, kes vastutavad Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava tegevuse toetamise, rahastamise või rakendamise eest või kes saavad sellisest tegevusest kasu².
- Uuringus on kasutatud erinevaid andmeallikaid, lisaks RABile esitatud teadete andmetele mh ka piiriüleste maksete, ekspordi ja impordi, piiril deklareeritud ja deklareerimata sularaha, Vene ja Valgevene isikute 100 000 euro väärtust ületavate deposiitide andmeid.

II Peamised tulemused

Muutused raha- ja kaubavoogudes

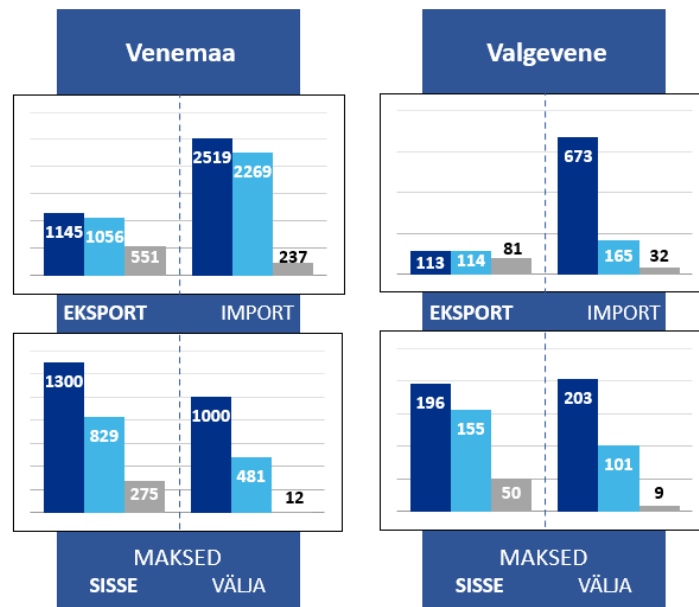
1. **Alates Venemaa täiemahulise sõja algusest veebruaris 2022 on rahavood Venemaa suunal (laekuvad ja makstavad välismaksed) olnud järjepidevas langustrendis.** Kui 2021. aastal tehti Eestist Venemaale makseid 1,47 miljardit eurot, siis 2023. aasta esimese üheksa kuuga maksti Venemaale vaid 24 miljonit eurot. 2021. aastal oli laekuvate maksete maht samuti 1,55 miljardit eurot. Venemaale makstavates maksetes toimus suurem kahanemine juunis 2022 ja seejärel oli märgatav vähenemine märtsis 2023 ning septembri lõpuks oli laekunud 321 miljonit eurot makseid. Pärast nimetatud languspunkte on igakuised piiriülesed maksed olnud selgelt väiksema mahuga (vahemikus 0,6–30 miljonit eurot).
2. **Eesti ja Valgevene vaheliste piiriüleste maksete maht on languses.** Kaheksakordne kukkumine (20 miljonilt 2,5 miljonile) toimus Eestist Valgevenesse makstavate maksete osas 2022. aasta suvel ja 2023. aastal on langenud veelgi. **Valgevenest laekuvatele maksetele ei ole olnud iseloomulik järsk langustrend.** Kui jaanuaris 2022 oli laekuvate maksete maht 14 miljonit eurot, siis sama suured olid maksed ka augustis 2022, juunis 2023 9,8 miljonit ja septembris 2023 2 miljonit eurot.

¹ Rahvusvahelise sanktsiooni seadus. RT I, 19.03.2019, 11. – RT I, 30.06.2023, 61.

² <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

3. **Kõiki üle 10 000 euro väärtuses makseid³** Venemaa suunal oli 2022. aastal peaaegu poole vähem kui 2021 ja vastavalt kesktlõbi kolmandiku vähem Valgevene suunal. 2023. aasta jaanuar-september olid välismaksed mõlemate riikide suunal veelgi rohkem kahanenud (ligikaudu 80% võrreldes kogu varasema aastaga). Kui vaadata rahavoogudele lisaks kaubavoogude dünaamikat, siis **nii Venemaa kui ka Valgevene puhul on toimunud ulatuslik kaupade ja teenuste impordimahtude vähenemine**. 2023. aasta esimese üheksa kuu langus oli kesktlõbi 80%-90% võrreldes 2022. aastaga. Impordi näitajad olid enne sõda kordades kõrgemal tasemel kui eksport. 2021. aastal eksporditi Venemaale miljardi ning Valgevenesse 100 miljoni euro ringis ja imporditi Venemaalt kahe ja poole miljardi ning Valgevenest 700 miljoni euro ringis kaupu ning teenuseid.

Skeem 1: Kauba- ja rahavood aastate 2021, 2022 ja 2023 kuudel 1-9 järjekorras, miljon eurot, hõlmatud ainult piiriülesed maksed üle 10 000 euro makse kohta. Impordi puhul Venemaa päritoluriigina ja Valgevene saatjariigina. Allikas: Statistikaamet ja Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded.

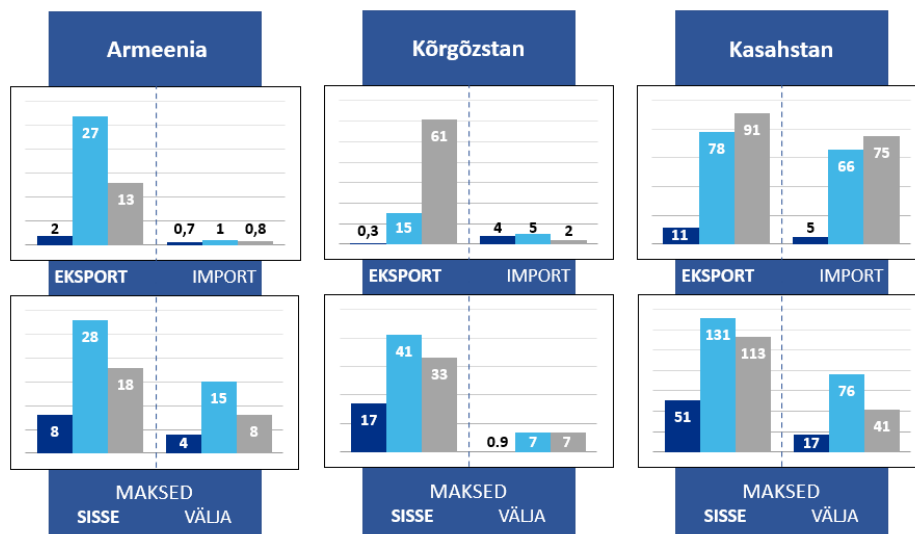
4. **Täiemahulise sõja esimene aasta ei muutnud Eesti rahavoogusid Ukrainaga.** Võib prognoosida, et 2023. aastal laekuvate maksete maht ületab eelnevate aastate oma, kuna 2023. aastal oli kolme kvartaliga kogunenud 242 miljoni euro väärtuses makseid Ukrainast, kui eelneval aastal oli kogumaht 250 miljonit eurot.
5. **Maksed Eesti krediidasutuste väljastatud pangakaartidega (nii füüsilise kaardiga kui ka digirahakoti vahendusel⁴) Venemaal** hakkasid vähenema nii müügikohas kui ka e-kaubanduses kohe esimese sõja-aasta kevadel, langesid sama aasta suvest nulli või nullilähedasele tasemele, kuhu on jäänud püsima.
6. **Maksed Venemaa krediidasutuste poolt väljastatud füüsiliste pangakaartide ja digirahakotiga Eestis** nii müügikohas kui ka e-kaubanduses on järginud Eesti pangakaartidega maksete trendi.
7. **Sularaha väljamaksed Eesti pangakaartidega Venemaal ja Venemaa pangakaartidega Eestis** on olnud esimesest sõjakevadest saadik pea olematud.

³ Piiriülesed maksed väärtuses üle 10 000 euro.

⁴ Makse digirahakoti vahendusel on makse telefoni, käekella või muu mobiilse seadmega pangakaardi asemel.

8. **Seevastu Eesti-Vene piiril deklareeritud sularaha maht siseneval suunal on viimasel kahel aastal kasvanud 2021. aasta 2,5 miljoni eurolt kahekordseks.** Venemaa Föderatsiooni kodakondsusega deklarantide osakaal on kahanenud 2021 vs 2023. a oktoobri lõpp ligikaudu 60%. Lisandunud on Eesti Vabariigi, Ukraina ja üksikute teiste riikide kodakondsusega deklarandid. Suhteliselt suurem tõus on toimunud eelkõige rublade ja USA dollarite deklareerimises. **Väljuval suunal oli 2023. aasta esimesel 9 kuul piiril deklareeritud summa sama suur kui 2022. aastal kokku** (u 3,3 miljoni eurot). Selgelt ilmneb sanktsiooni mõju: kuna EL sanktsioneeris EL-is nomineeritud valuutades sularaha viimise Venemaale, siis on väljuval suunal eurod asendunud USA dollarite ja Vene rubladega. Üksikutel juhtudel on deklareeritud eurode viimist Venemaale isiklikuks otstarbeks.
9. **Maksete maht Eesti pangakaartide ja digirahakotiga Valgevenes ei ole palju muutunud** viimasel kahel aastal, kaardimakseid on olnud 200 000 euro ringis kuus. Samuti Valgevene pangakaartidega Eestis on jätkunud maksed läbi viimase kolme aasta.
10. **Sularaha väljamaksed Eesti pangakaartidega Valgevenes** on ühes kuus kõikunud suurusjärgus 50 000-100 000 eurot. Enim võeti sularaha välja aprillis 2022. **Valgevene pangakaartidega väljamaksed Eestis** olid haripunktis märtsis 2022, ulatudes 300 000 euron, mille lähedale summad ei ole hiljem küündinud.
11. RABile esitatud finantssanktsiooni teadetes silma paistnud riikide puhul kõrvutati raha- ja kaubavoogude muutusi, mis on esitatud kokkuvõtlikult skeemides 1 ja 2. Rahavood sisaldavad vaid suuremahulisi (10 000 + eurot) makseid.
Nii on näiteks 2022. aastaks **tõusnud oluliselt ekspordimaht Armeeniasse** (2 mln eurot 27 mln euron), **Kõrgõzstani** (0,3 mln eurot 15 mln euron) ja **Kasahstani** (11 mln eurot 78 mln euron). Samal ajal kasvasid ka kordades laekuvate maksete mahud: 2022. aastal olid need vastavalt 28 mln, 41 mln ja 131 mln eurot. **Samas impordimahud on jäänud stabiilseks** (mõne mln euro juures), **v.a Kasahstaniga**, kus impordi kasv (5 mln eurot 66 mln euron) on olnud ekspordiga võrreldes oluliselt suurem. **2023. aasta jaanuar-september** jätkus aktiivne kaubavahetus mõlemal suunal Kasahstaniga, ületades üheksa kuuga juba eelmise aasta kogusumma, samuti kasvas jõudsalt eksport Kõrgõzstani. Eksport Armeeniasse on aga vähenenud. **Maksete mahud** ületasid üldjuhul vaatlusperioodi täisaastatel ekspordi ja impordi mahud. Kauba- ja rahavoogude omavahelisele võrdlusele käesolev uuring ei keskendu.

Skeem 2: Kauba- ja rahavood aastate 2021, 2022 ja 2023 kuudel 1-9 järjekorras, miljon eurot, hõlmatud ainult piiriülesed maksed üle 10 000 euro makse kohta. Impordi puhul välisriigid kauba saatjariikidena. Allikas: Statistikaamet ja Eesti krediidiastutuste maksestatistilised aruanded.

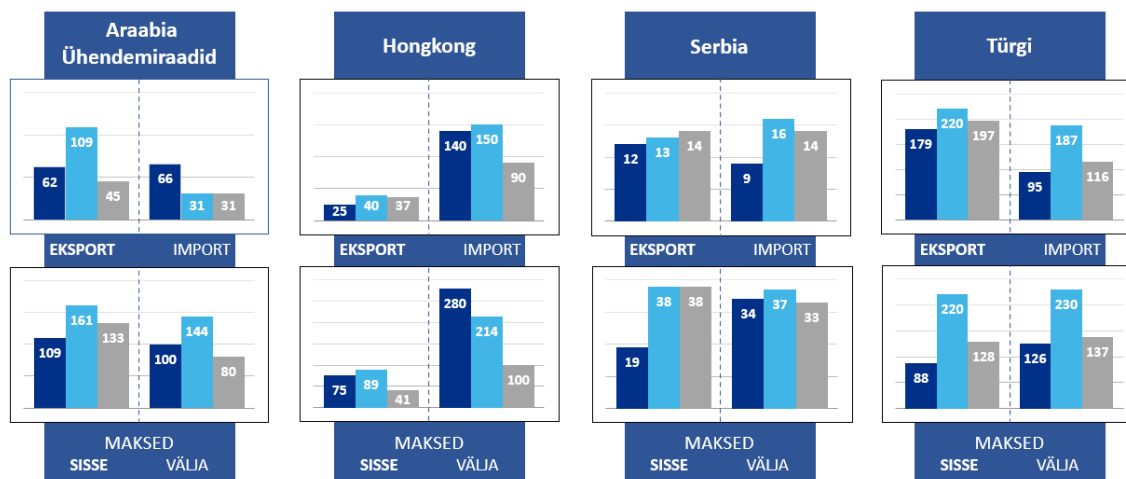
Ekspordimaht Araabia Ühendemiraatidesse suurenes 2022, samas **import** kahanes. 2023. aastal ei ole näha enam jätkuvat tõusu ega langust. **Laekuvaid makseid** AÜE-st iseloomustab suures joones ekspordiga sama trend. Nimetatud riiki **makstavaid makseid** kogunes aga 2022 selgelt enam kui 2021.

Hongkongi suunduvad **ekspordimahud** on kolmel järjestikusel aastal kergelt suurenenud ja **import** püsinud pigem stabiilsena. Täisaastatel on **piiriüleste maksete mahud** Hongkongi suunal olnud palju suuremad kui liikuvate kaupade mahud. Makstavate maksete tase on aasta-aastalt langenud kirjeldataval perioodil.

Serbia suunal on **ekspordi** kasv püsinud stabiilne, samas on **impordi** puhul täheldada selgemat suurenemist. **Laekuvate suurte piiriüleste maksete maht** 2022. aastal kahekordistus ja oli samal tasemel 2023 I-III kv. **Makstavad maksed** on olnud kerges tõusutrendis.

Türgi suunal on **ekspordimahtude** tõus olnud mõõdukas, **import** kasvas aga 2022 kahekordseks. Samuti **laekuvate maksete maht** esimesel täismahulise sõja aastal 2,5-kordistus. 2023. aastal on prognoositav langus, kuid laekuvate maksete maht jääb siiski selgelt kõrgemaks kui 2021. aastal. **Makstavad maksed** olid samuti rekordtasemel 2022. aastal.

Skeem 3: Kauba- ja rahavood aastate 2021, 2022 ja 2023 kuudel 1-9 järjekorras, miljon eurot, hõlmatud ainult piiriülesed maksed üle 10 000 euro makse kohta. Impordi puhul välisriigid kauba saatjariikidena. Allikas: Statistikaamet ja Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded.

Rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamine

12. **Alates Venemaa-Ukraina täiemahulise sõja algusest on RABile saadetud rahvusvahelise sanktsiooni (ISR) teadete arv ligi kümnekordselt kasvanud.** Kui 2021. aastal laekus 99 ISR teadet, siis perioodil 24.02.2022–30.09.2023 kokku ligi 1400 ISR teadet (neist 2022. aastal 898). Enamiku ISR-teadetest (ligi 70%) saatsid krediidasutused, kümnendiku virtuaalvääringu teenuse pakkujad (VASP-id), teiste teatajate osakaal oli väiksem.
13. **Teadete sisu on ajas muutunud.** Kui sõja alguses teavitasid teatajad peamiselt klientidest, kes olid lisatud sanktsiooninimekirja ja andsid RABile teada, et on isiku varad külmutanud või rahalised vahendid tagasi lükanud, siis **üha enam on teatatud sanktsioonist hoidumise kahtlusest.** Need teated on ametiasutustele väärtuslik andmeallikas selliste kõrvalehoidumise püüdluste tõkestamiseks. Levinud tüpoloogiks on omanduse hägustamine (ik *ownership obfuscation*), kus ettevõtete juhtkonnast on tagandatud või asendatud sanktsioneeritud Vene kodanikud püüdes vältida ettevõtete osas piiravate meetmete kasutamist. RAB hindab neil juhtudel põhjalikult omandi- ja kontrollikriteeriumi täidetust.

RAB on saanud ka teateid, kus eelkõige krediidasutused on tuvastanud kaardimaksed, mis on tehtud sanktsiooni subjektidele, eelkõige Valgevene ettevõtetele, millel on suur riigi osalus. Tõenäoliselt selliste teadete arv väheneb, kuna mitmed Eesti pangad on oluliselt piiranud kaardimakseid Valgevenes. Seda seetõttu, et väljaselgitamine, ega tegu pole maksega sanktsiooni nimekirja lisatud isikule, on praktikas väga keeruline.
14. **Vene ja Valgevene isikuid, kellel on Eestis lubatud piirmäär ületavaid deposiite⁵, on Eestis vähe ja nende arv vähenes 2023. aastal võrreldes eelneva aastaga ligi 75%.** 2023. aastal oli Eesti krediidasutustel 67 klienti, kelle deposiidijääk ületas 100 000 tuhande piiri (võrdluseks, 2022. aastal 116).
15. RAB on analüüsinud juhtumeid, mil isik on püüdnud viia sularaha Venemaale nt oma sugulastele ja analüüsitud juhtumites asunud seisukohale, et **Nõukogu määruses (EL) 2022/345, 1. märts 2022 väljatoodud erandit sularaha ekspordimiseks isiklikuks kasutuseks ei saa kasutada sularaha viimiseks Venemaale tuttavatele, sõpradele, lastele või vanematele** ning tegu on EL määruse 833/2014 artiklis 5i ja artiklis 12 toodud piirangute rikkumisega⁶. Samal seisukohal on ka EL.

PEAMISED JÄRELDUSED

- Venemaa-Ukraina täiemahuline sõda on kaasa toonud olulised muutused Venemaa-suunalistes rahavoogudes. Euroopa Liidu sanktsioonide kaskaad on järk-järgult kuivatanud kokku piiriülelised maksed Venemaale ja Venemaalt.
- Eesti ja Venemaa pangakaartidega tehtavad maksed ja sularaha väljamaksed Venemaal ja Eestis kukkusid 2022. aasta kevadel äärmiselt madalale tasemele või lausa nulli. Seda mõjutas oluliselt Visa, Mastercardi ja American Expressi otsus varakevadel 2022 lõpetada äritegevus Venemaaga. Samasugust otsust ei tehtud Valgevenes ja seega ei toimunud kaardimaksetes nii ulatuslikke muutusi 2022 ja 2023 esimesel poolaastal.

⁵ EL Nõukogu määrustes 833/2014 ja 765/2014 on seatud deposiidipiirangud ilma EL-i kodakondsuse või elamisloata Venemaa ning Valgevene kodanikele ning riigi enamusosaluses olevatele ettevõtetele. Keelatud on nende isikute uute üle 100 000 euro väärtuses deposiitide vastuvõtmine ELi pankades.

⁶ Erandina on lubatud seda teha Venemaale reisivate füüsiliste isikute või nendega koos reisivate lähisugulaste isiklikuks kasutuseks või Venemaal tegutseva ja rahvusvahelise õiguse kohaselt puutumatu diplomaatise või konsulaaresinduse või rahvusvahelise organisatsiooni ametlikuks tegevuseks.

- Järsk langus toimus 2022. aasta suvel Valgevenesse makstavate maksete puhul, mis on seoses kaubandussanktsiooni tagajärjel sealt Eestisse imporditavate kaupade mahtude suure kahanemisega. Samasugune järsk langus iseloomustab ka Venemaa päritolu kaupade ja teenuste importi Eestisse vaatlusperioodil pärast täiemahulise sõja algust.
- RABile esitatud finantssanktsiooniga seotud teadetes esile kerkinud kolmandate riikidega on alates 2022. aastast kaubavahetus hoogustunud, samuti on täheldada rahavoogude lisandumist. Märkimisväärne on Kõrgõzstani ja Armeeniasse suunduva ekspordi hüppeline kasv ja ka Kasahstani viidavate kaupade mahtude suurenemine. Osa kauba- ja rahavoogudest on seotud sanktsioonidest kõrvalehoidmisega, mida võib järeltada RABi poolt analüüsitud toimikute põhjal.
- Turuosalised on olnud aktiivsed sanktsioonide kohaldamisel. Pärast sõja algust kasvas rahvusvahelise sanktsiooni kahtlusega teadete arv ligi kümnekordselt. Enamiku neist teadetest saatsid kahe sektori turuosalised – krediidiasutused ja VASP-id. Ajas on kasvanud pankade teadete arv, mille sisuks on kahtlus, et kasutatakse keerukamaid skeeme, et sanktsioonist kõrvale hoida.

SISSEJUHATUS

Alates Venemaa-Ukraina täiemahulise sõja algusest 24. veebruaril 2022 on EL (aga ka USA, UK) vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas kehtestanud terve rea sanktsioone. Sanktsioonide eesmärk on nõrgestada Venemaa majandust, vähendades seeläbi Venemaa võimet sõda rahastada, samuti kehtestada Venemaa poliitilisele eliidile selged majanduslikud ja poliitilised kulud⁷.

Sanktsioonide mõju sõltub olulisel määral sellest, kuivõrd ühtsed on maailma riigid nende rakendamisel ja kohaldamisel. Sanktsioonidel on vaieldamatult juba praegu olnud mõju Venemaa majanduse nõrgestamisel⁸ ning tuleb arvestada, et sanktsiooni täielik mõju ilmneb pikemaajaliselt. Siiski on mõju potentsialasest mõnevõrra väiksem, kuna teatud ettevõtted ja riigid abistavad Venemaad ja sanktsiooni nimekirja lisatud isikuid neist kõrvalehoidmisel, muu hulgas aitavad keelatud kaupadel jõuda Venemaale ja hiljem sõjatehnika osana Ukrainasse lahinguväljale. Juba sõja alguskuudel avaldatud uuringutes toodi välja, et ka EL-i riikide ettevõtted on seotud sanktsioonidest kõrvale hoidumise tüpoloogiatega⁹. Vastuseks püüab EL sanktsioonidest möödahiilimise võimalusi täiendavate piirangutega vähendada, et sanktsioonide mõju saaks võimalikult täiel määral avalduda.

Uuringu eesmärk on välja selgitada, kuidas on muutunud raha- ja kaubavood pärast Vene-Ukraina täiemahulise sõja algust ja kuidas on Eestis finantssanktsiooni kohaldada. Samuti antakse uuringus ülevaade, milliseid finantssanktsioonist kõrvalehoidmise tüpoloogiad on rahapesu andmebüroo (RAB) tuvastanud. Tegu on 2022. aasta septembris valminud uuringu jätku-uuringuga.

Uuringu fookuses on rahvusvahelised finantssanktsioonid, mille EL on kehtestanud vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas, sest nende rakendamine kuulub RABi vastutusalasse. Uuringus ei analüüsita kaubandussanktsioone, teenuste sanktsioone jt sanktsiooniliike, mille rakendamine on Eestis teiste asutuste pädevuses.

⁷ ELi sanktsioonid Venemaa suhtes pärast viimase sissetungi Ukrainasse. Euroopa Komisjon. [https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_et]

⁸ Borrell, J. Yes, the sanctions against Russia are working. European Union External Action, 26.08.2023. [https://www.eeas.europa.eu/eeas/yes-sanctions-against-russia-are-working_en].

Ka välisluureamet toob 2024. aasta raportis „Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2024“ välja, et Lääne sanktsioonid mõjutavad hoolimata ametliku propaganda vastupidistest sõnumitest Venemaa majandust valusalt. Aastaraamatus rõhutatakse ka seda, et Venemaa võimekuste edasiseks kärpimiseks on vaja nii täiendavaid sanktsioone kui ka juba kehtivate sanktsioonide paremat jõustamist. „Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas 2024“. Välisluureamet, 2024. [<https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2024-et.pdf>]

⁹ Western sanctions circumventions and supplies to the Russian war effort. Corisk, Report Series No 2, 2022. [https://www.researchgate.net/publication/363469151_Corisk_Report_Series_No_2_2022_Progress_in_Europea_n-Russian_trade_reductions_by_June_2022]

Rahavood Venemaa, Valgevene, Ukraina ja kolmandate riikidega

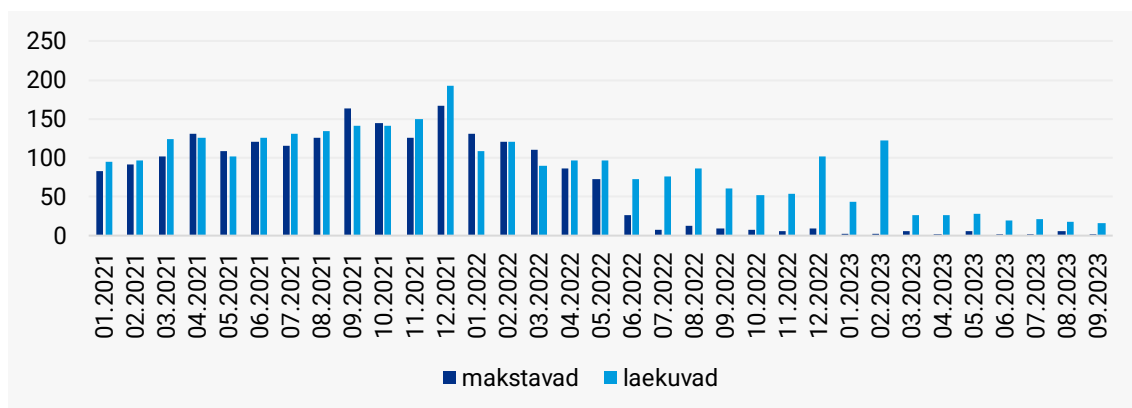
Rahavood Venemaa suunal

Käesolev peatükk kirjeldab trende piiriülestes maksetes Venemaa suunal, maksetes Eesti ja Venemaa pangakaartidega, sularaha väljamaksetes, deklareerimata ja deklareeritud sularaha mahtudes Eesti–Vene piiril ja kõrvutab raha- ning kaubavoogusid ja teenuste eksporti-impordi.

Piiriülesed maksed

- Venemaalt laekuvad maksed on alates täiemahulise sõja algusest veebruaris 2022 selges langustrendis.** 2021. aastal oli laekuvate maksete maht 1,55 mld, 2022. a 1,01 mld ja 2023.a esimeses kolmes kvartalis 321 mln eurot. Täiemahulise sõja puhkemise aastal kahanesid laekuvad maksed võrreldes eelneva aastaga 35% ja 2023. aasta esimesel üheksal kuul 68%. Alates märtsist 2023 on laekuvad maksed kokku kuivanud, ületades tasemelt siiski Venemaale makstavad maksed. Septembris 2023 tehti makseid vaid 17 miljoni euro väärtuses, laekumiste haripunktis detsembris 2021 oli näitaja 192 miljonit eurot.
- Venemaale makstavad maksed on vähenenud veelgi enam.** 2021. aastal oli makstavate maksete maht 1,47 mld, 2022. aastal 599 mln ja 2023. aasta esimeses kolmes kvartalis 24 mln eurot. Langus aastate 2022 ja 2021 võrdluses oli 59% ja vastavalt aastate 2023 (I-III kv) vs 2022 puhul 96%. Makstavate maksete maht jäi pärast pidevat langust 2022. aasta juulis alla 10 miljoni euro ja sarnane madalseis on jätkunud 2023. a septembri lõpuni. Kui kõrvutada juuli 2022 mahtu (8 mln eurot) detsembriga 2021, mil makstavad maksed olid viimaste aastate tipus (167 miljonit eurot), on languse ulatus ilmselge.

Piiriülestest maksetest (v.a kaardimaksed) moodustavad suurema osa üle 10 000 euro väärtuses maksed.

Joonis 1. Venemaalt Eestisse laekuvad ja Eestist Venemaale makstavad maksed, miljon eurot, perioodil jaanuar 2021–september 2023. Allikas: Eesti Pank¹⁰ Märkus: Andmed ei sisalda kaardimakseid.

¹⁰ <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/FINANTSSEKTOR/620>

Kaardimaksed

3. **Kaardimaksete maht Venemaale kahanes oluliselt aprillis 2022 ja on jäänud seejärel püsivalt äärmiselt väikeseks.** Eesti krediidasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksete käive Venemaa müügikohtades langes märtsis 2022, millele on järgnenud pikk mõõnaperiood. Veebruaris 2022 oli käive veel kaks miljonit, kuid märtsis vaid pool miljonit eurot, ajal kui Visa ja Mastercard peatasid oma äritegevuse Venemaal. Aprillis oli kaarditehingute maht 2500 euro ringis, jäädes järgnevateks kuudeks samasse suurusjärku, kuni langes 2023. a septembris 17 euroni.
4. **E-kaubanduse kaardimaksed** järgisid esimestel sõjakuudel eespool kirjeldatud trendi, kuid kukkusid nulli juunis 2022.
5. **Digitaalse rahakoti vahendusel¹¹ maksete käive Venemaa müügikohtades kahanes oluliselt juba esimesel sõjajärgsel kuul.** Kui veebruaris 2022 oli käive 173 000 eurot, siis märtsis vaid 28 000 eurot. Seejärel on makseid olnud ühes kuus kõige rohkem 400 euro väärtuses, suvest 2023 alates ei ole küündinud summad isegi kümne euroni. **E-kaubanduse maksete maht digitaalse rahakoti** vahendusel oli 2022. a veebruaris 125 000, märtsis 36 000 ja seejärel null eurot.
6. **Vene pangakaartidega tehtud maksete käive Eestis ulatus 2022 esimeses kvartalis veel mitme miljoni euro tasemele (6,1 mln eurot), kuid järgnevalt laskus madalseisu.** 2023. a teises kvartalis tõusis maksete käibemäär uuesti, täpsemalt 0,7 miljoni euroni. Käibes sisalduvad maksed müügikohas ja e-kaubanduses nii kaardiga kui digitaalselt.

Sularaha väljamaksed

7. **Sularaha väljamaksetes Eesti krediidasutuste väljastatud pangakaartidega Venemaal toimus aprillis 2022 järsk langus nullilähedasele tasemele.** Sularaha väljamaksete käive oli sõja esimesel kuul, veebruaris 2022 pea 1 miljon ja kuu hiljem märtsis ligikaudu pool miljonit eurot. Alates 2022. aasta aprillist on Eesti pangakaartidega võetud Venemaal sularaha välja väga vähe ja osades kuudes üldse mitte.
8. **Sularaha väljavõtmine Venemaa pangakaartidega Eestis kasvas plahvatuslikult (443%) veebruaris 2022** võrreldes eelneva jaanuarikuuga (jaanuaris 691 000, veebruaris 3,8 mln eurot). Märtsi kasv oli 40% (5,3 mln eurot). Seejärel ei ole Eestis võetud välja sularaha Venemaa krediidasutuste poolt väljastatud pangakaartidega.

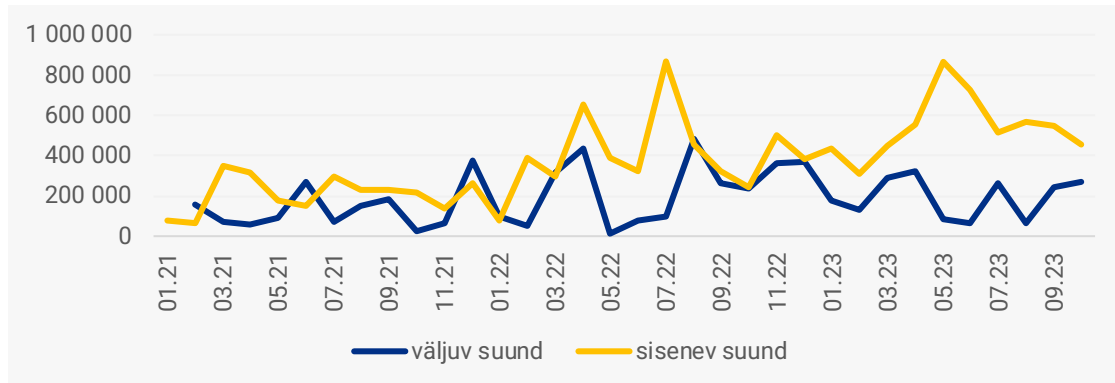
Deklareeritud ja deklareerimata sularaha Eesti-Vene piiril

9. **Täiemahulise sõja aastad on hoogustanud sularaha deklareerimist siseneval suunal.** Kuna vastavalt Euroopa Nõukogu määrusele nr 2022/345 1. märtsist 2022 on keelatud eksportida europangatähti ja EL-i liikmesriikide pangatähti Venemaale, siis on väljuva suuna mahud selgelt väiksemad. **Väljuval suunal** deklareeriti 2021. aastal 1,6 miljoni euro, 2022 ligikaudu 3,4 miljoni euro ja 2023. aastal oli septembri lõpu seisuga deklareeritud 3,4

¹¹ E-kaubanduse kaardimakse digitaalse rahakoti vahendusel on internetikeskkonnas digitaalse rahakoti vahendusel tehtud kaardimakse. Kaardimakse müügikohas digitaalse rahakoti vahendusel on müügiterminalis digitaalse rahakoti vahendusel tehtud kaardimakse, mille korral klient kasutab maksmiseks pangakaardi asemel telefoni, käekella või muud mobiilset seadet.

miljoni euro väärtuses sularaha. Väljuval suunal on deklareerinud raha 2022-2023 ülekaalukalt Venemaa Föderatsiooni kodanikud.

Aasta-aastalt on kasvanud piiril **siseneval suunal** sularaha deklareerimine – 2021 deklareeriti 2,5 miljonit, 2022. aastal kesktlõbi 5 miljonit ja 2023. aasta kümne esimese kuuga 5,4 miljonit eurot. Kui veel aastal 2021 oli valdav enamus deklarantidest (80%) Venemaa Föderatsiooni kodanikud, siis aasta hiljem 60% ja veel aasta hiljem 34%. 2023. aasta sügiseks oli iga kolmas deklarant Eesti Vabariigi kodakondsusega ja iga kümnes Ukraina kodanik. Tõus toimus eelkõige rublade ja USA dollarite deklareerimises.

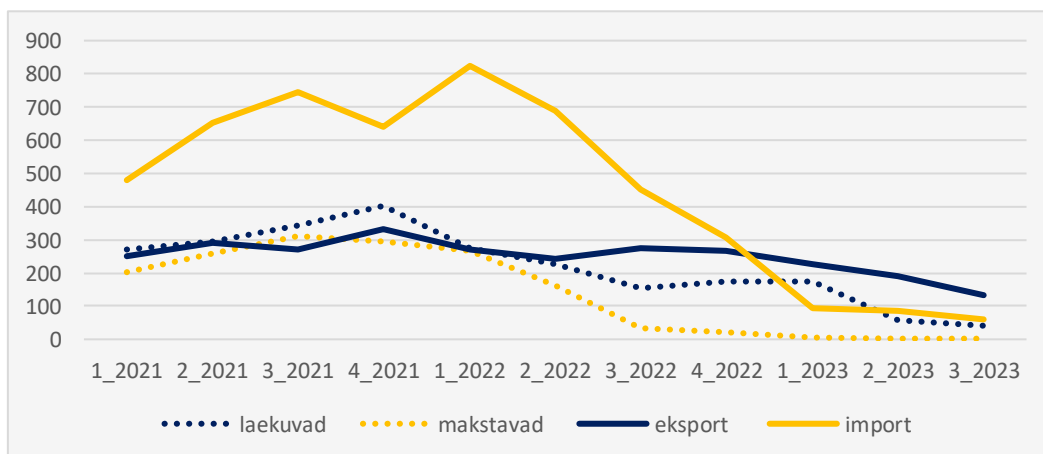

Joonis 2. Eesti - Vene piiril deklareeritud sularaha siseneval ja väljuval suunal, euro, perioodil jaanuar 2022 – oktoober 2023. Allikas: Maksu- ja Tolliamet. Märkus: Andmetest on jäetud välja finantseerimisasutused, kes tegelevad suuremahulise piiriülese sularahaveoga.

- Piiril deklareerimata** sularaha maht Eesti – Vene piiril oli 2022. aastal Maksu- ja Tolliameti andmetel natuke **alla miljoni euro**. 2023. aasta esimese üheksa kuu jooksul oli sama määr **poole miljoni euro** ringis.

Kaubavood, teenused ja rahavood

- Alates agressioonisõja algusest veebruaris 2022 kaupade ja teenuste impordimahud Venemaalt on vähenenud väga palju** (joonis 6). **Kahanemine ekspordi puhul on olnud palju ühtlasem.** Nii laekuvad kui ka makstavad 10 000+ euro väärtuses piiriülesed maksed on 2023. aasta III kvartaliks kuivanud kokku. Seega on sügiseks 2023 Eesti majandussuhted Venemaaga tunduvalt jahtunud.

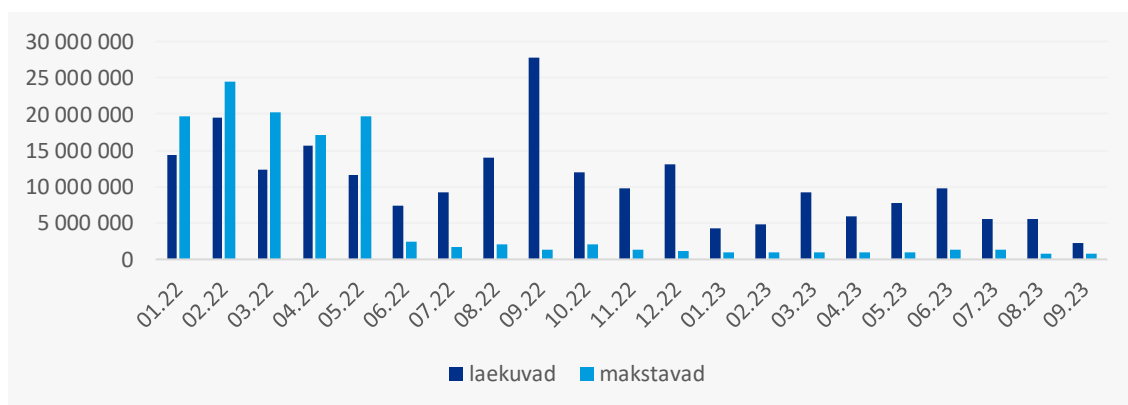
Joonis 3. 10 000+ piiriülese maksed ja kaupade ning teenuste eksport ja import päritoluri igina perioodil I kvartal 2021 – III kvartal 2023, miljon eurot. Allikas: Eesti krediidiastutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

Rahavood Valgevene suunal

Käesolevas peatükis käsitletakse piiriüleseid makseid Valgevene suunal, makseid Eesti ja Valgevene pangakaartidega, sularaha väljamakseid ning kõrvutatakse rahavoogusid kaubavoogude ja teenuste ekspordi-impordiga.

Piiriülesed maksed

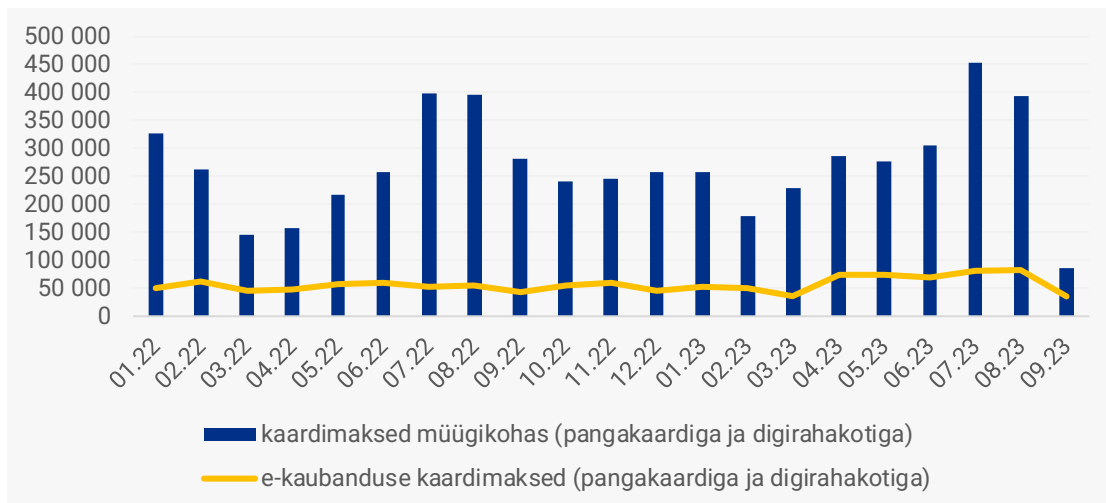
- Nii Valgevenest laekuvate kui ka Valgevenesse makstavate maksete puhul on täheldatav selge langustrend ja eriti hoogsal kujul viimaste puhul.** Kui makstavate maksete maht oli 2022. a veebruaris veel 25 miljonit eurot, siis septembris 2023 vaid **800 000 eurot**. Suur kukkumine mitmetes kordades 20 miljoni tasemelt toimus juunis 2022 ja sama aasta sügisest alates on mahud jäänud kuude lõikes ühe miljoni euro ringi. Täiemahulise sõja esimesel aastal oli makstavate maksete maht 113 miljonit ja teisel aastal septembri lõpu seisuga 9 miljonit eurot, langedes seega kahe aasta võrdluses 92%.
- Laekuvate maksete puhul ei ole olnud järske muutusi, kuid 2023 jääb mahtude poolest alla aastale varem.** 2022. aastal laekus makseid 167 miljoni ja 2023 I-III kvartalis 55 miljoni euro väärtuses, maksed vähenesid 67%. Septembris 2022 oli **laekuvate maksete** maht anomaalselt kõrge, mille põhjus oli üksikud suuremahulised tehingud.

Joonis 4. Valgevenest laekuvad ja Valgevenesse makstavad maksed, miljon eurot, periood jaanuar 2022–september 2023. Allikas: Eesti Pank.

Kaardimaksed

- Eesti krediitiasutuste väljastatud pangakaartidega maksete muutused Valgevenes on ilma selge trendita.** Kaardimaksete puhul on tegemist tehingutega müügikohtades ja e-kaubanduses nii füüsilise kaardiga kui ka digirahakotiga. Kaardimakseid on olnud Valgevene müügikohtades vaadeldavatel aastatel keskmiselt paarisaja tuhande euro ringis kuus ning lühiajaline tõus on olnud suvekuudel 2022 ja 2023. E-kaubanduse maksed on jäänud stabiilselt vahemikku 35 000 kuni 100 000 eurot kuus.

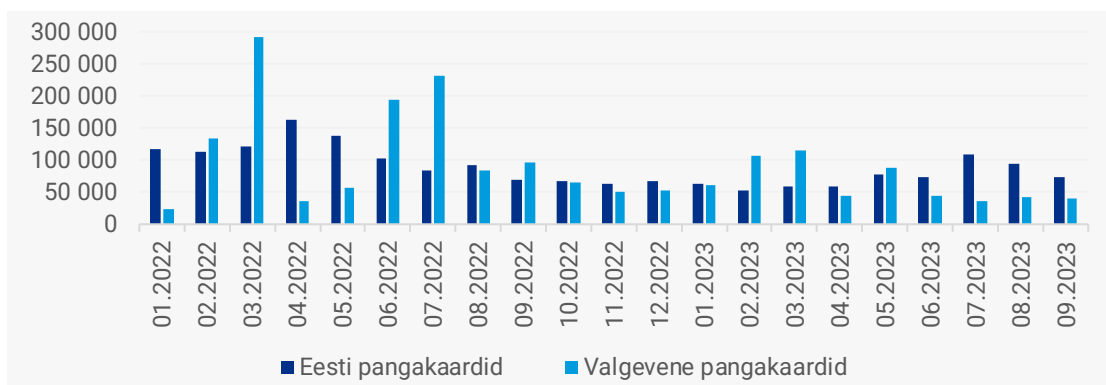

Joonis 5. Eesti krediiasutuste väljastatud pangakaartidega tehtud maksed Valgevenes müügikohas ja e-kaubanduses, euro, perioodil 01.01.2022–01.09.2023. Allikas: Eesti Pank.

15. Valgevene pangakaartidega tehtud maksete käive Eestis on kõikunud ilma selge trendita perioodil jaanuar 2022 kuni juuni 2023 vahemikus 0,3–1,2 miljonit eurot. Käive sisaldab makseid müügikohas ja e-kaubanduses nii kaardiga kui digitaalselt.

Sularaha väljamaksed

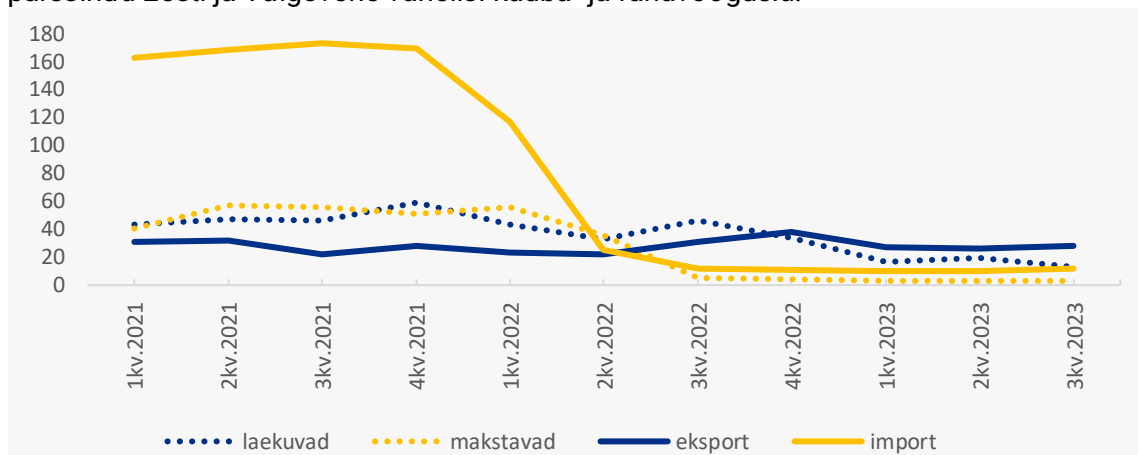
16. Sularaha on võetud Eesti ja Valgevene pangakaartidega kõige rohkem välja märtsis ja aprillis 2022. Eesti krediiasutuste poolt väljastatud pangakaartidega võeti Valgevenes aprillis 2022 välja 162 000 eurot ja Eestis Valgevene pangakaartidega märtsis 2022 ligikaudu 300 000 eurot. Sama aasta suvest alates on väljamaksetele iseloomulik kerge langustrend.
17. Eesti pangakaartidega sularaha väljamaksete maht Valgevenes on tagasihoidlik, vaatlusperioodil vahemikus 50 000–162 000 eurot kuus.
18. Valgevene pangakaartidega sularaha väljamaksete käive on kasvanud hooajaliselt 2022. aasta suvekuudel, kuid jäänud varasematest kuudest väiksemaks 2023. a suvel.

Joonis 6. Eesti krediiasutuste väljastatud pangakaartidega sularaha väljavõtmine Valgevenes, lisaks sularaha väljavõtmine müügikoha terminalist ja Valgevene pangakaartidega sularaha väljavõtmine Eestis, tuhat eurot, perioodil jaanuar 2022 – september 2023. Allikas: Eesti Pank.

Kaubavood, teenused ja rahavood

19. **Alates 2022. a algusest on kahanenud väga jõudsalt kaupade ja teenuste impordimahud Valgevenest** (joonis 7). Seevastu on kaupade ja teenuste **eksport püsinud läbi kolme aasta enam-vähem samal tasemel**. Kõik üle 10 000 euro väärtuses piiriülesed maksed on langenud 2023. aastaks alla 20 miljoni euro piiri, kui 2021. a teisel poolel maksete maht ulatus mitmes kvartalis 60 miljoni euro lähedale. Makstavaid makseid on kogu 2023. aasta üheksa kuu vältel kogunenud vaid ligikaudu 10 miljonit eurot. Sanktsioonid on pärssinud Eesti ja Valgevene vahelisi kauba- ja rahavoogusid.

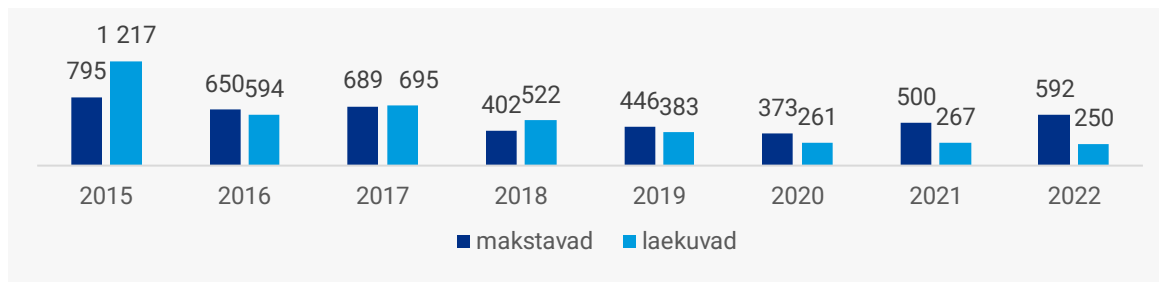
Joonis 7. 10 000+ piiriülesed maksed ja kaupade ning teenuste eksport ja import saatjariigina perioodil I kvartal 2021–III kvartal 2023, miljon eurot. Allikas: Eesti krediidiastutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

Raha- ja kaubavood kolmandate riikidega

Käesolev peatükk keskendub piiriülestele maksetele Ukraina suunal ja raha- ning kaubavoogudele Armeenia, Kasahstani, Kõrgõzstani, Araabia Ühendemiraatide, Hong-Kongi, Serbia ja Türgi suunal.

Piiriülesed maksed Ukraina suunal

20. **Täiemahulise sõja algus ei muutnud oluliselt Ukraina-suunaliste maksete mahtusid.** Eesti-Ukraina piiriüleste maksete maht ei ole pärast 2015. aastat enam tõusnud toonasele tasemele, mil Ukrainasse **makstavaid makseid** oli pea 800 miljonit eurot ja Ukrainast **laekuvaid makseid** 1,2 miljardit eurot. 2023. aasta esimese üheksa kuu andmete põhjal on aga tõenäoline, et võrreldes 2022. aastaga kokkuvõttes laekuvate maksete maht kasvab ja makstavate maksete maht kahaneb. 2023. esimese üheksa kuu ajal on Ukrainasse makstavaid makseid kogunenud 261 miljoni euro ja laekuvaid makseid 242 miljoni euro väärtuses.

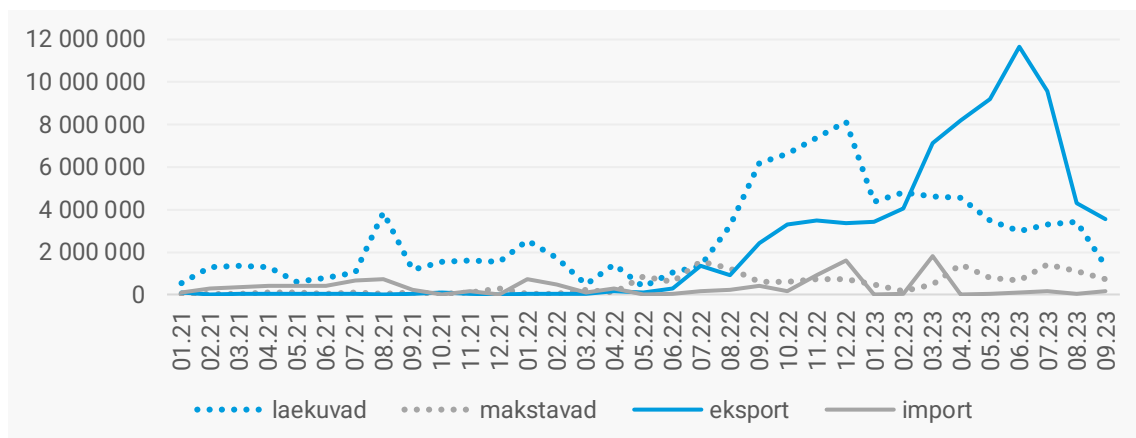
Joonis 8. Ukrainasse makstavad ja Ukrainast laekuvad piiriülesed maksed, käive miljon eurot, aastad 2015–2022. Allikas: Eesti Pank¹²

21. Ukrainasse makstavatest maksetest moodustasid 2021. aastal väikesemahulised, alla 10 000 euro väärtuses välismaksed 38% kõigist maksetest (191 miljonit vs 500 miljonit eurot). 2022. aastal kasvas väikesemahuliste maksete osakaal 56%-ni (344 miljonit vs 592 miljonit eurot). 2023. a kolme esimese kvartali jooksul on väikesemahuliste maksete osakaal olnud 32% (83 miljonit vs 261 miljonit eurot).

Kolmandate riikide raha- ja kaubavoogude võrdlus

Alljärgvalt analüüsitakse muutusi piiriülestes finantsvoogudes ja ekspordis ning impordis riikides, mis on kerkinud esile RABile esitatud teadetes. Fookuses on suured (väärtus üle 10 000 euro) laekuvad ja makstavad maksed. Statistikaameti andmete põhjal on kõrvutatud kõnealuseid makseid ekspordiga Eestist nimetatud sihtriikidesse ning impordiga samadest riikidest Eestisse saatjariikidena.¹³

22. Sõjale eelnenud, 2021. aastal oli eksport endistesse Nõukogude Liidu (NL) vabariikidesse tagasihoidlik, kuid sõda tõi kaasa väga suure ekspordimahu kasvu, eriti Kõrgõzstani. Enne sõda moodustas ekspordimaht sellesse Kesk-Aasia riiki vaid 300 000 eurot, kuid 2022. aastal 15 miljonit ja 2023. aasta esimese 9 kuu jooksul 61 miljonit eurot. Nii äärmuslik kasv tulenes väga madalast baastasemest. Samas on impordimaht Kõrgõzstanist jäänud stabiilselt mõne miljoni tasemele. Suurte piiriüleste laekuvate maksete maht endisest NL-i vabariigist Eestisse on samuti kasvanud märgatavalt, täpsemalt 135%. 2022. aastal maksti Kõrgõzstani 700% rohkem makseid kui aastal 2021, kasv oli 0,9 miljonilt 7 miljonile eurole.

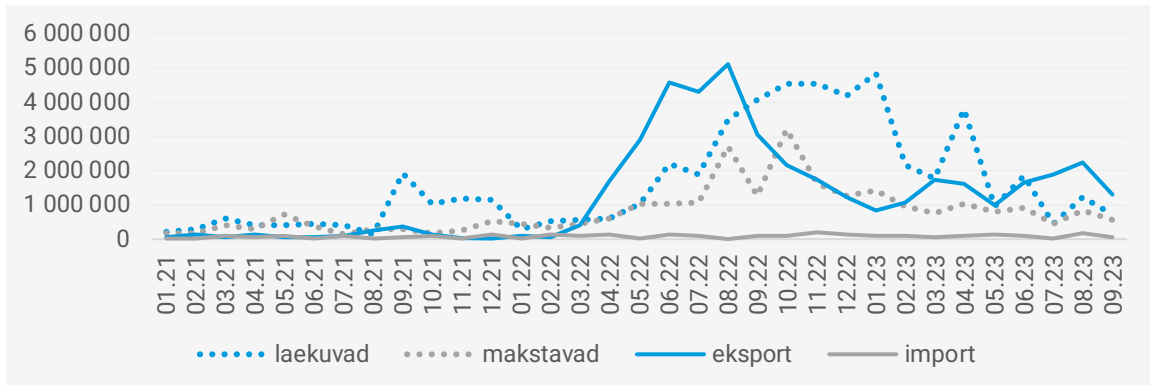

Joonis 9. Kõrgõzstan - eksport ja import; piiriülesed sissetulevad ja väljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

¹² <https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/FINANTSSEKTOR>

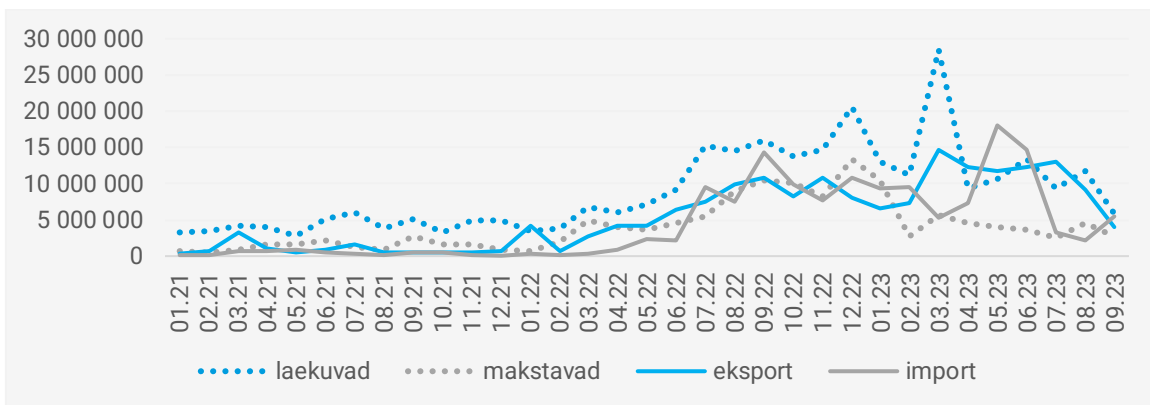
¹³ Saatjariik on riik, kust kaup on vahetult saabunud.

23. Aastal enne sõja puhkemist eksporditi **Armeeniasse** kaupu kesktlābi miljoni euro vāartuses, 2022. aastal aga **kasvas ekspordimaht 2000%**. **Import Armeeniasst on pūsinud kolmel jārjestikusel aastal stabiilselt** miljoni euro suurusjārgus. **Suured laekuvad piiriūlesed maksed kasvasid 2022. aastal vōrreldes aastaga varem 250%** ja ka **makstavate maksete** puhul on nāha **selget tōsu**.

Joonis 10. Armeenia - eksport ja import; piiriūlesed sissetulevad ja vāljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

24. **Eksport oli enne sõda** endistest kolmest NL vabariigist **suurim Kasahstani** (11 miljonit eurot). Kaubavahetus Kasahstaniga sai aga 2022. aastal tōeliselt suure hoo sisse ja ei ole veelgi vaibunud. **Suuremahulised piiriūlesed laekuvad maksed** Kasahstanist **kasvasid 150%**. **Samuti suurenesid sõja algamise aastal Eestist makstavad maksed suurimasse Kesk-Aasia riiki.** Vāga tōenāoliselt sisaldab eksport Kasahstani suuresti ELi teiste liikmesriikide eksporditavaid kaupu. Ūleūldiselt on samasugune kaubavoogude kasvutrend kolmandate riikide puhul iseloomulik ka teistele ELi liikmesriikidele (nt vāljavōte X-st).¹⁴

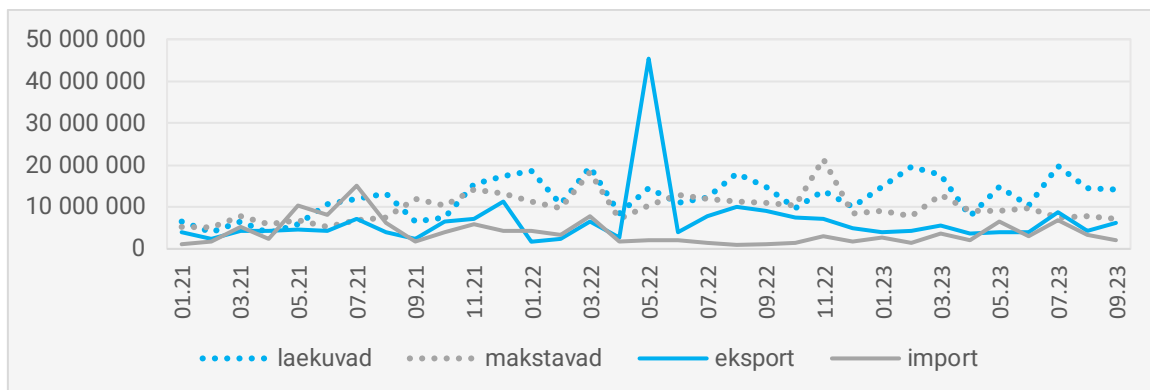

Joonis 11. Kasahstan - eksport ja import; piiriūlesed sissetulevad ja vāljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

25. **Kuigi kauba- ja rahavoogude kasvu ei saa seostada ūksnes sõjaga**, sest sõja algus kattus ka COVID-pandeemia jārjse majandusaktiivsuse taastumise ja kiire inflatsiooni perioodiga, on tōenāoliselt ka sõjal olnud selles oma roll.
26. **Suurte piiriūleste maksete maht oli ka enne sõja algust mārksa kōrgem kui ekspordi ja impordi maht.**

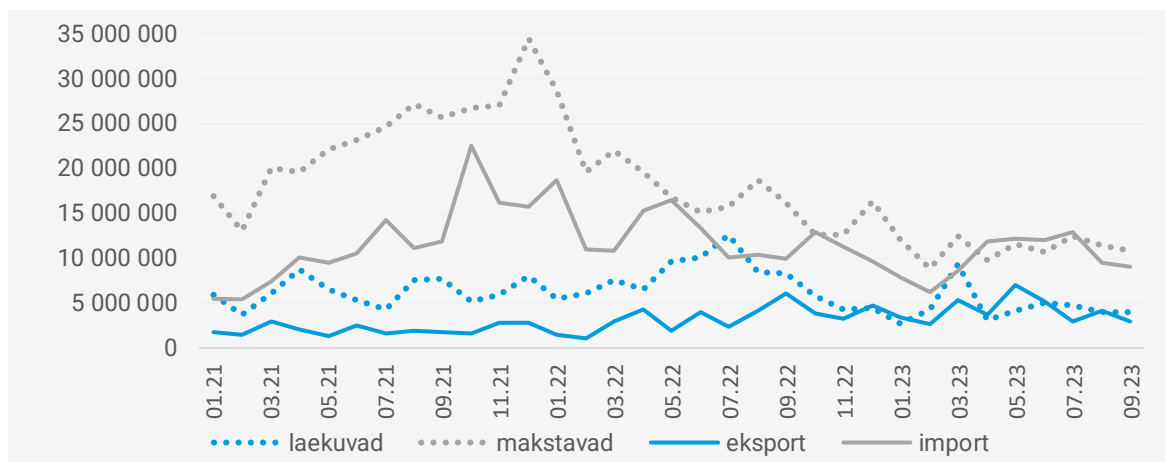
¹⁴ https://twitter.com/robin_j_brooks/status/1747185221114445977/photo/1
https://twitter.com/robin_j_brooks/status/1745079338238631962/photo/1

27. Ülejäänud teadetes esile kerkinud riikide puhul on pilt väga mitmekesine, seda nii mahtude, näitajate erinevuste kui 2021–2023. aasta dünaamika osas.
28. **Ekspordimaht Araabia Ühendemiraatidesse (AÜE)** on küll **kasvanud**, kuid mitte nii palju kui laekuvate välismaksete maht, mis juba enne sõda oli märkimisväärne. **Import on kahanenud** aastast 2021. Makstavad maksed on kõikunud aastatel 2021-2023 vahemikus 5-20 miljonit eurot. AÜE-d kui finantskeskust on seostatud Venemaale kehtestatud sanktsioonidest kõrvalehoidmisega¹⁵.

Joonis 12. Araabia Ühendemiraadid - eksport ja import; piiriülesed sissetulevad ja väljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021–september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

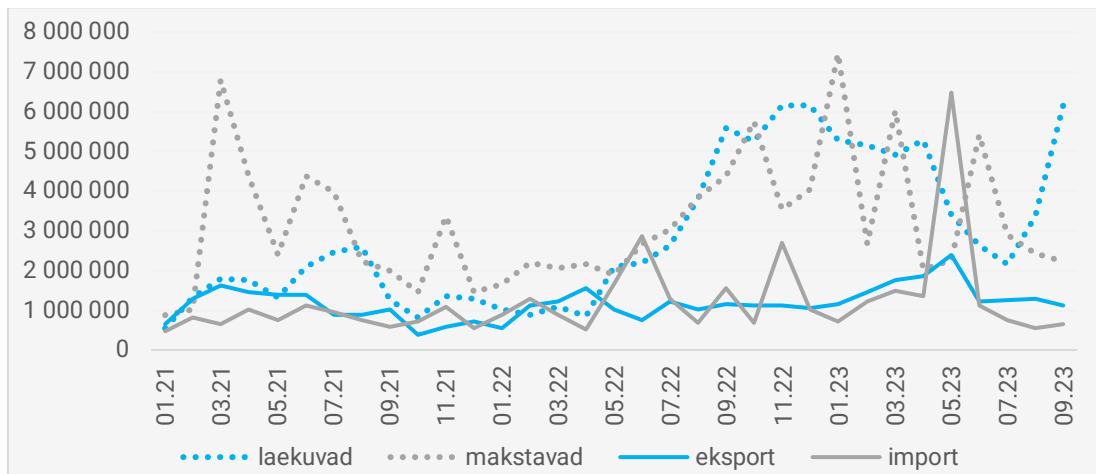
29. **Hongkongi** puhul **on olnud laekuvate suurte välismaksete maht väga palju suurem kui ekspordi maht.** Ekspordimaht kasvas esimesel sõja-aastal ja ka 2023. Samuti suurte laekuvate välismaksete maht kasvas esimesel sõja-aastal, kuid 2023. aastal on prognoositav märgatav vähenemine, ligi 20 miljoni euro võrra madalamale tasemele kui 2021. aastal. Impordimaht on püsinud stabiilne, kuid makstavaid makseid on 2023 vähem kui kahel varasemal aastal.

Joonis 13. Hongkong - eksport ja import; piiriülesed sissetulevad ja väljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

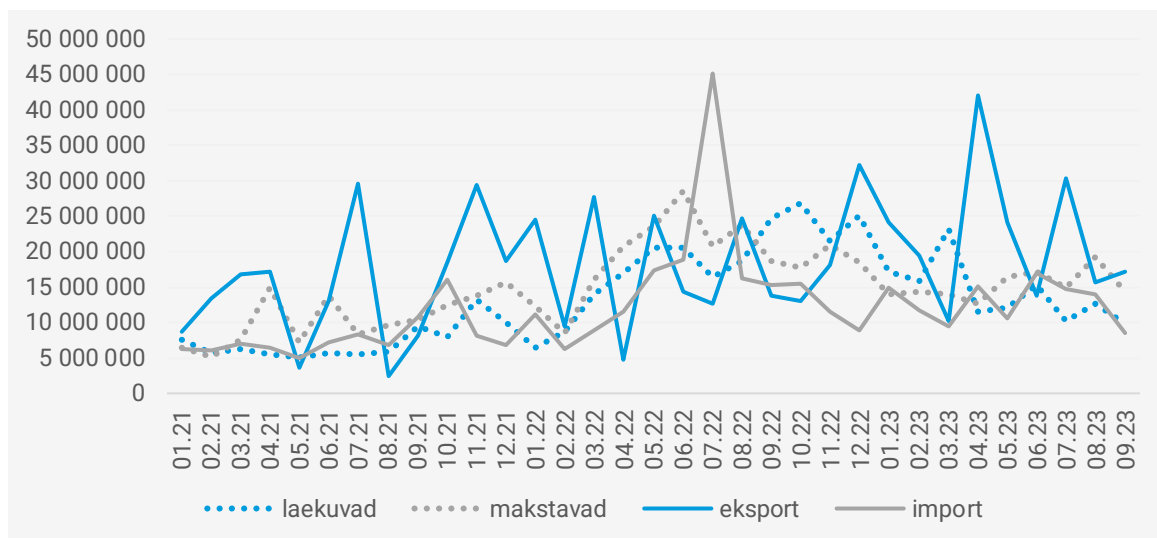
30. **Serbias on ekspordi kasv püsinud stabiilne, kuid laekuvate suurte piiriüleste maksete maht** 2022. aastal **kahekordistus** ja on olnud samal tasemel 2023. Impordimahud on kasvanud alates 2022. aastast, kuid makstavate maksete puhul ei ole võrreldavate aastate lõikes olnud muutusi, kuigi kuude lõikes on trend väga hüplik.

¹⁵ Vt nt UAE Tightens Scrutiny on Russian Firms Amid Pressure From US. Bloomberg News, 23.11.2023. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-23/uae-tightens-scrutiny-on-russian-firms-amid-pressure-from-us>

Joonis 14. Serbia - eksport ja import; piiriülesed sissetulevad ja väljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

31. **Türgis** on **ekspordimaht mõõdukalt kasvanud, import kasvas** aga 2022 **kahekordseks**. Mõlemate trend on kuude lõikes hüplik. Samuti laekuvate suurte piiriüleste maksete maht esimesel sõja-aastal 2,5-kordistus. 2023. aastal on prognoositav langus, kuid laekuvate maksete maht jääb siiski selgelt kõrgemaks kui 2021. aastal. Makstavad maksed olid samuti rekordtasemel 2022. aastal.

Joonis 15. Türgi - eksport ja import; piiriülesed sissetulevad ja väljaminevad maksed, miljon eurot, perioodil: jaanuar 2021 – september 2023. Allikas: Eesti krediidasutuste maksestatistilised aruanded ja Statistikaamet

Rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamine Eestis

EL-i piiravad meetmed seoses Venemaa sõjalise agressiooniga Ukrainas alates 24.02.2022

32. Pärast seda, kui Venemaa tunnustas 21. veebruaril 2022 valitsuse kontrolli alt välja jäävaid Ukraina Donetsk ja Luganski oblasti alasid ning tungis 24. veebruaril 2022 Ukrainasse, on EL kehtestanud Venemaa vastu terve rea uusi sanktsioone. Need täiendavad kehtivaid meetmeid, mis on kehtestatud Venemaa suhtes alates 2014. aastast pärast Krimmi annekteerimist ja Minski kokkulepete täitmata jätmist. Käesolevas peatükis on fookuses rahvusvahelised finantssanktsioonid, mille EL on kehtestanud vastusena Venemaa agressioonile Ukrainas, sest nende rakendamine kuulub RABi vastutusalasse.
33. **Rahvusvaheline finantssanktsioon** on ennekõike konkreetsete juriidiliste või füüsiliste isikute või riikide/piirkondade (**rahvusvahelise finantssanktsiooni subjekt**) vastu suunatud sihipärane piirav meede või meetmete kogum, millega kohustatakse külmutama subjekti rahalised vahendid ja majandusressursid. Rahvusvahelise finantssanktsiooni meetmeteks võib olla ka keeld teha subjektile kättesaadavaks rahalisi vahendeid ja majandusressursse, finantseerimise piirangud, hoiuse-, makse-, väärtpaberi- vm konto avamise keeld, väärtpaberitehingute keeld, kindlustamise keeld, investeerimise keeld jms (RSanS § 14).
34. Seisuga 30.09.2023 oli EL võtnud alates 24.02.2022 vastuseks Venemaa sõjalisele agressioonile Ukrainas vastu XI sanktsioonipaketti¹⁶. Järgneval joonisel on välja toodud sanktsioonipakettides sisalduvad olulisemad finantssanktsioonid:

¹⁶ Põhjaliku ülevaate kehtestatud sanktsioonide (sh finantssanktsioonide) ajajoonest leiab Euroopa Liidu Nõukogu veebilehelt: <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine>

<p>I ja II pakett</p> <p>sanktsiooninimekirja lisati pea 500 Vene ja Valgevene isikut, kelle vara külmutati; keelati Venemaa kodanike ja Venemaal elavatel füüsilistel isikutelt uute üle 100 000 euro hoiuste vastuvõtmine ELi pankades ja piirati neil ELi väärtpaperite ostmist.</p>	<p>III pakett</p> <p>keelati tehingud Venemaa Keskpanga varude ja varade haldamisega; SWIFT-süsteemist ühendati lahti 7 suuremat Venemaa panka: Otkritie, Novikombank, Promsvyazbank, Rossyabank, Sovcombank, VEB, VTB Bank; vabalt võorandavate väärtpaperitega seotud piirangud Venemaa ja Valgevene suunal hõlmavad ka krüptovara; keelati Valgevene kodanikelt üle 100 000 euro suuruste hoiuste vastuvõtmine.</p>	<p>IV pakett</p> <p>piirangute alla lisati 15 isikut (oligarhid, ärimehed ja propagandistid) ja 9 üksust; keelati kõik tehingud teatavate riigi omandis olevate äriühingutega.</p>
<p>V pakett</p> <p>laiendati Vene ja Valgevene kodanike uute üle 100 000 euro suuruste hoiuste vastuvõtmise keeldu ELi pankades ning määrati täiendavad tingimused selliste deposiitide lubamiseks; keelati üle 10 000-eurosed virtuaalvara teenused Venemaa suunal; keelati pärast 12. aprilli 2022 välja antud vabalt võorandavate väärtpaperite müük mistahes ELi liikmesriigi vääringus Venemaa suunal; keelati mistahes ELi liikmesriigi vääringus rahatahete müük, pakumine, üleandmine ja eksport Venemaa ja Valgevene suunal.</p>	<p>VI pakett</p> <p>sanktsioonide nimistusse lisati 65 isikut ja 18 üksust; SWIFT-süsteemist ühendati lahti 3 Venemaa panka Sberbank, Credit Bank of Moscow ja JSC Rosselkhozbank ning Valgevene pank Belinvest.</p>	
<p>VII pakett</p> <p>sanktsiooni nimekirja lisati 54 isikut ja 10 üksust, sanktsiooni nimekirja kantud isikutele (eelkõige oligarhidele) kehtestati kohustus deklareerida ELis asuv vara; kehtestati mitmeid erandeid põllumajandussaaduste, väetiste ja energiakandjate liikumise tagamiseks ning lisati erand külmutatud majandusressursside vabastamiseks, kui see on vajalik, et hoida ära keskkonnakahju või likvideerida oht inimeste tervise kahjustamisele.</p>	<p>VIII pakett</p> <p>sanktsiooninimekirja lisati 30 isikut ja 7 üksust; laiendati Donetsk ja Luhanski piiravate meetmete kohaldamisala Zaporizžja ja Hersoni oblastitele; laiendati virtuaalvääringu teenuse pakkujatega seotud sanktsioonimeedet ning keelati Venemaa kodanikele teenuse osutamine olenemata seotud tehingu väärtusest (V paketiga kehtestati 10 000 euro piir).</p>	<p>IX pakett</p> <p>sanktsiooninimekirja lisati 141 isikut, 49 üksust; lisati erand, mis võimaldab teha vajalikke tehinguid toidu ja väetistega tegelevatel sanktsioneeritud isikutel (oligarhidel) pädeva asutuse loal toidu ja väetiste kolmandatesse riikidesse viimiseks.</p> <p>Eeltoodud finantssanktsioonidele lisaks on ELis kehtestanud ka teenuste ja kaupadega seotud hulga piiranguid. Näiteks on peatatud hulga Venemaa meediakanalite ringhäälingutegevus ELis. Samuti on sisuliselt iga uue sanktsioonipaketi raames laiendatud kaupade ringi, mille eksport Venemaale on keelatud.</p>

35. Lisaks on üksikisikutele kehtestatud **individuaalsed sanktsioonid**, mis on suunatud nende isikute vastu, kes vastutavad Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava tegevuse toetamise, rahastamise või rakendamise eest või kes saavad sellisest tegevusest kasu. 2023. aasta III kvartali lõpu seisuga rakendati sihipäraseid sanktsioone u 1800 isiku ja üksuse suhtes. Isikute suhtes kehtestatud sanktsioonid hõlmavad reisikeelde vahendite mitte kättesaadavaks tegemist ja varade külmutamist. Üksuste suhtes kehtestatud sanktsioonid hõlmavad vahendite mitte kättesaadavaks tegemist ja varade külmutamist. Varade külmutamine tähendab näiteks, et külmutatakse kõik need kontod EL-i pankades, mis kuuluvad loetellu kantud isikutele ja üksustele. Samuti on keelatud anda nende käsutusse otseselt või kaudselt rahalisi vahendeid või varasid. **RABi oli 2023. aasta septembri lõpu seisuga EL sanktsioonirežiimi alusel külmutanud vahendeid enam kui 35 miljoni euro väärtuses**. EL-is oli külmutatud varasid umbes 21,5 mld euro väärtuses ning EL ja G7 olid blokeerinud Venemaa keskpanga varasid 300 mld euro väärtuses¹⁷.

Finantssanktsiooni kohaldamine ja peamised finantssanktsioonidest hoidumise ja rikkumise tüpoloogiad RABi teadete põhjal

36. RAB¹⁸ on Eestis pädevaks asutuseks rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamise korral (RSans § 11 lg 3 p 3). RABi põhiülesanne ja lähtealus on rahvusvahelise finantssanktsiooni puhul lisaks avalikkuse teavitamisele ja järelevalve tegemisele subjektide kohustuste täitmise üle:

- tagada finantssanktsiooni õiguspärane kohaldamine;

¹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/et/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>

¹⁸ RABi veebilehel on temaatiline lehekülg „Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas“, kuhu on koondatud kogu info, mis puudutab kehtestatud piiranguid seoses Venemaa sõjalise agressiooniga Ukrainas. Lehele on koondatud erinevad EL sanktsiooni paketid, erandite taotlused, teate esitamise ja hoolsusmeetmete kohaldamise juhendid. (<https://fiu.ee/rahvusvahelised-sanktsioonid/venemaa-sojaline-agressioon-ukrainas>)

- kontrollida, kas isik on finantssanktsiooni subjekt;
- kontrollida, kas tegemist on finantssanktsiooni rikkuva tehingu või toiminguga;
- kontrollida, kas finantssanktsiooni on kohaldatud õiguspäraselt.

37. RAB võib anda loa erandiks, kui rahvusvahelist sanktsiooni rakendav õigusakt võimaldab teha erandeid, lubab teenust osutada või teha tehingut või toimingut vaid loa alusel. Ajavahemikul 24.02.2022–30.09.2023 andis RAB kokku **141 luba**¹⁹ finantssanktsioonist erandi kohaldamiseks, peamiselt külmutatud rahaliste vahendite või majandusressursside vabastamiseks või nende kättesaadavaks tegemiseks sanktsiooni subjektile.

38. Rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamisel või selle kahtluse korral tuleb esitada RABile **rahvusvahelise finantssanktsiooni teade**²⁰ (ISR, ik *International Sanctions Report*). ISR teadetel on 6 alaliiki²¹:

- rahvusvahelise finantssanktsiooni kohaldamine (indikaator ISR 1);
- rahvusvahelise finantssanktsiooni kahtlus (indikaator ISR 2);
- tegevuspõhise sanktsiooni kohaldamine/kohaldamise kahtlus (indikaator ISR 3);
- mittesiduva rahvusvahelise sanktsiooni kohaldamine (indikaator ISR 4);
- muu sanktsiooniliigi piirangute kohaldamine (indikaator ISR 5);
- rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidumine (indikaator ISR 6).

39. **Alates Venemaa-Ukraina täiemahulise sõja algusest on ISR teadete arv ligi kümnekordselt kasvanud.** Kui 2020. aastal sai RAB 52 ja 2021. aastal 99 ISR teadet, siis 2022. aastal 953 teadet, neist 898 pärast Venemaa-Ukraina täiemahulise sõja algust. Kokku esitati perioodil 24.02.2022–30.09.2023 RABile 1396 ISR teadet (tabel 1). Enamiku ISR-teadetest – ligi 70% – saatsid krediidasutused, kümnendiku virtuaalväeringu teenuse pakkujad (VASP-id), teiste teatajate osakaal oli väiksem.

Tabel 1. RABile saadetud ISR-teadete jagunemine liigi ja teataja lõikes, 24.02.2022–30.09.2023.

Teataja	ISR 1	ISR 2	ISR 3	ISR 4	ISR 5	ISR 6	KOKKU
Krediidasutused	325	117	76	50	240	154	962 (69%)
VASP-id	2	3	92	48	4	4	153 (11%)
Finantseerimisasutused	8	6	7	2		39	62 (6%)
Riigiasutused	25	30	4	1	2	23	85 (4%)
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	20	15	12	2	4	3	56 (4%)
Professionaalid	3	10	10	4	4	13	44 (3%)
Ei ole RahaPTS kohustatud subjekt	9	7			1	12	29 (2%)
Teise riigi asutused ja isikud	1	1				3	5 (0,4%)
KOKKU	393 (28%)	189 (13%)	201 (14%)	107 (8%)	255 (18%)	251 (18%)	1396 (100%)

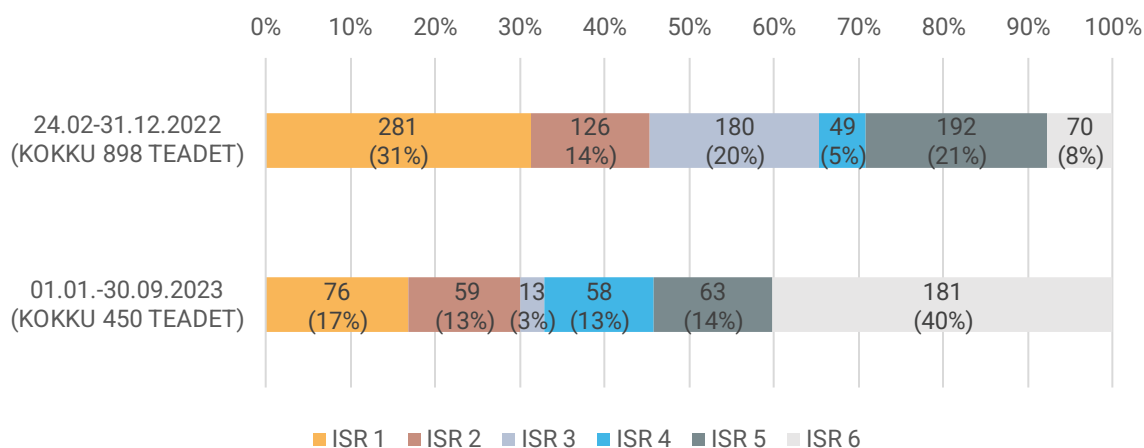
40. **ISR-teadete struktuur on 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga märgatavalt muutunud ja viitab kohustatud isikute kasvavale teadlikkusele ja oskusele ka sanktsioonist kõrvalehoidmise juhtusid ära tunda.** Kui 2022. aastal domineerisid teated, kus anti teada isikust, kes on lisatud sanktsiooninimekirja, st oli tehtud võrdlus sanktsiooninimekirjaga

¹⁹ Ülderandi load on leitavad RABi veebilehelt: <https://fiu.ee/rahvusvahelised-sanktsioonid/venemaa-sojaline-agressioon-ukrainas#erandid>

²⁰ ISR teate saatmise kohustuse tekkimise aluseid on põhjalikult selgitatud RABi juhendis „Juhend kahtlaste tehingute tunnuste kohta“, mis on avaldatud RABi veebilehel (<https://fiu.ee/media/971/download>).

²¹ ISR on ainus teate liik, mille esitamisel on teatud liiki indikaatorite korral (ISR 1–3) teatajal õigus teavitada teate esitamisest isikut ennast. ISR-indikaatorite 4–6 korral see lubatud ei ole. RAB annab finantssanktsiooni osas ametlikku tagasisidet teadetele indikaatoritega 1–3. Indikaatoritega 4–6 esitatud teated võtab RAB teadmiseks, analüüsib seal sisalduvat informatsiooni ja edastab olulise info vajadusel teistele riigiasutustele, kuid teate esitajale tagasisidet ei anna.

(ISR 1 ja ISR 2) või kus teavitati valdkondlikest sanktsioonidest (ISR 3 ja ISR 5), siis 2023. aasta esimese 9 kuuga vähenes nende teadete arv nii absoluutarvuna kui osakaaluna ISR-teadetest (joonis 16). 2023. aasta 9 kuul kerkisid võrreldes 2022. aastaga märksa rohkem esile rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidumise kahtluse (ISR 6) teated nii absoluutarvuna kui osakaaluna ISR-teadetest. ISR-6 indikaatoriga teadete arvu kasv ei ole üllatav. Mida pikemalt sõda kestab ja mida enam sanktsioone kehtestatakse, seda enam püütakse ka leida erinevaid võimalusi rahvusvahelistest sanktsioonidest kõrvalehoidmiseks ning kasvav teade arv viitab turuosaliste oskustele ja taatele selliseid katseid takistada. Need teated on ametiasutustele väärtuslik andmeallikas selliste püüdluste tõkestamiseks.

Joonis 16. ISR-teated indikaatorite kaupa 2022. ja 2023. aastal

41. Kuna ISR-indikaatorid kajastavad sisult erinevaid tüpoloogiaid, siis on alljärgnevas analüüsis tüpoloogiad struktureeritud ISR-indikaatorite kaupa. Analüüsist jäeti välja kaubandussanktsiooni ja teenuse piirangute teated (ISR 5 teated ning suur osa ISR 6 teadetest).

42. ISR 1 teated on seotud finantssanktsiooni kohaldamise, mitte sellest kõrvalehoidmise juhtumitega, need sisaldavad infot sihipäraste sanktsioonide kohaldamise kohta. Eelkõige on ISR 1 teateid RABile esitatud Venemaa oligarhide ning nendega seotud ettevõtete kohta, kus teate esitaja on teinud kindlaks, et **teate osapool on sanktsiooni nimekirja lisatud isik või üksus ning varad külmutanud või rahalised vahendid tagasi lükanud**, st pole teinud rahalisi vahendeid sanktsiooni subjektile kättesaadavaks. Valdavalt on need juhtumid seotud väetiste tootmiseks vajalikke kemikaale eksportinud ettevõtetega, seda on pikemalt avatud RABi aastaraamatus²². Lisaks on ISR 1 indikaatoriga teateid esitatud mitmete teiste sanktsiooni nimekirja lisatud ettevõtete ja isikute kohta RAB on saanud teateid ka sanktsiooni nimekirja lisatud Venemaa pankade ning nendega seotud tehingute kohta.

Sisult sarnased on ISR 4²³ teated, mida on valdavalt saatnud krediidasutused ja VASP-id, kes järgivad USA OFAC-i või mõne muu jurisdiktsiooni sanktsioone ning on tuvastatud kliendi seose OFAC-i või mõne muu jurisdiktsiooni sanktsiooni subjektiga.

43. ISR 2 teadete läbivaks tüpoloogiaks on **ettevõtete keeruline või läbipaistmatu omandistruktuur, mille puhul püütakse varjata tegelikke omanikke, kasusaajaid ja**

²² Rahapesu Andmebüroo aastaraamat 2022, lk 37. [<https://fiu.ee/media/566/download>]

²³ ISR 4 indikaatoriga teated on reeglina seotud Eestile mittesiduva sanktsiooni subjektiga, kelle sooritatud tehing/toiming rikub sanktsiooni, mida ei ole Eestis kohustuslik järgida. Vastavalt RSanS-i §-le 3 ja 4 on Eestis kohustuslik järgida ÜRO, EL-i ja Vabariigi Valitsuse sanktsiooni. ISR 4 tüüpi teadet kasutatakse, kui teataja on tulenevalt riskiisust otsustanud järgida muude riikide või asutuste seotud piiranguid, kõige sagedamini USA (OFAC) ja UK (OFSI) kehtestatud sanktsioone.

sanktsiooninimekirja lisatud isikuid teistes rollides (nt juhtorgani liikmena) ja teadete esitajal on tekkinud kahtlus, et teates toodud osapool või asjaolud on seotud sanktsiooninimekirja lisatud ettevõtte või isikuga. Tegu on levinud finantssanktsioonist hoidumise tüpoloogiaga (ik *ownership obfuscation*²⁴, omandisuhte hägustamine): Vene kodanike taandumine Euroopas asuvate ettevõtete juhtorganitest ning nende asendamine variisikutega (ik *straw man*), kelle abil üritatakse varjata ettevõtte seoseid Venemaaga või sanktsiooninimekirja lisatud isikutega.

Ka Eestis on selliseid juhtumeid olnud²⁵. Valdavalt on selliseid teateid RABile esitatud Venemaa riigiettevõtete kohta, kus juhtorganites on sanktsiooninimekirja lisatud isikud või Venemaa või Valgevene riigi omandis olevate ettevõtete kohta, mida ei ole sanktsiooninimekirja lisatud. Sellistel juhtudel hindab RAB omandi- ja kontrollikriteeriumit, et jõuda järeldusele, kas ettevõtte vahendite osas tuleb kohaldada sanktsiooni.

Eraisikutele seatud sanktsioonid laienevad nende omandis või kontrolli all olevatele ettevõtetele, mida ei ole sanktsiooninimekirja lisatud vaid juhul, kui on täidetud omandi- või kontrollikriteerium. Oluline on ka ettevõtte tegeliku kasusaaja staatus. Selleks, et sanktsioonidest pääseda, vähendas osa sanktsiooninimekirja lisatud isikutest oma osalust ettevõtetes nii, et see jääks alla EL-i määratud kriteeriumi ehk alla 50%. Seda tüpoloogiat nimetatakse omandi lahjendamiseks. RAB on analüüsinud juhtumeid, kus **kontrollikriteeriumi täidetusest kõrvalehoidmiseks astusid sanktsiooninimekirja kantud isikud tagasi nii tegevjuhi kohalt, nõukogust kui ka juhatusest.** Omandikriteeriumist kõrvale hoidmiseks „müüdi“ sadu miljoneid või miljardeid väärt ettevõtteid päevade või tundidega, sageli mõned tunnid enne ametlike sanktsiooninimekirjade avaldamist, „anti“ perekonnaliikmetele või „loobuti“ nende kasuks, sest sooviti ettevõtte omanike ringist „jädavalt taanduda“.

TEGELIKE OMANIKE JA KASUSAAJATE VARJAMINE

Üheks näiteks on ärikonglomeraadi EuroChem Group AG (koos tüdarettevõtetega moodustab EuroChemi kontserni) tegelik kasusaaja Andrey Igorevich Melnichenko, kes lisati 9.03.2022 sanktsiooninimekirja. Üks päev enne EL-i kehtestatud finantssanktsiooni jõustumist vähendas Melnichenko oma osalust EuroChem kontsernis, mh astus tagasi kontserni direktorite nõukogust. Päevapealt sai 10,2 miljardi dollarilise müügituluga EuroChem kontserni tegelikuks kasusaajaks sanktsiooni subjekti abikaasa.

RAB hindas, et Andrey Melnichenko tegevuste ajendiks võib olla EuroChemi kontserni äritegevust mõjutavatest piiravatest meetmetest kõrvalehoidmine. Tegeliku kasusaaja positsiooni üleandmist niivõrd lühikese aja jooksul ei saa majanduslikult põhjendada, kuna sellised omandiõiguse muutused nõuavad üldjuhul põhjalikku hoolsust ja vahel ka pädevate asutuste heakskiitu. Lisaks võib tegeliku kasusaaja positsiooni loovutamist oma abikaasale pidada üksnes formaalse, mitte aga faktilise kontrolli üleandmiseks. Andmebürooga sarnasele järeldusele on jõudnud ka teiste ELi liikmesriikide pädevad asutused, kellega andmebüroo tegi kaasuse raames tihedat koostööd.

3. juunil 2022 lisas ELi nõukogu sanktsiooni nimekirja ka Aleksandra Melnichenko. RAB on hinnanud, et EuroChemi kontserni ettevõtete osas tuleb kohaldada majandusressursside kättesaadavaks mittetegemise kohustust.

Allikas: Rahapesu andmebüroo aastaraamat 2022, lk 35.

²⁴ Pikema ülevaate levinud sanktsioonist hoidumise tüpoloogiatest leiab siit: [\[https://www.dowjones.com/professional/risk/resources/risk-blog/examining-the-current-state-of-russian-sanctions-evasion\]](https://www.dowjones.com/professional/risk/resources/risk-blog/examining-the-current-state-of-russian-sanctions-evasion)

²⁵ Rahapesu Andmebüroo on avaldanud tüpoloogiateate 7TT202401 „Venemaa ja Valgevene isikutega seotud Eesti juriidiliste isikute kasutamine sanktsioonist hoidumiseks“, mis seda tüpoloogiat pikemalt avab. Tüpoloogiateade on leitav RABi veebilehelt: <https://fiu.ee/media/1052/download>.

44. ISR 3 teated on sageli seotud EL Nõukogu määrustes 833/2014 ja 765/2014 toodud deposiidipiirangutega, mis on kehtestatud ilma EL-i kodakondsuse või elamisloata Venemaa ning Valgevene kodanikele ning riigi enamusosaluses olevatele ettevõtetele. Nende määruste kohaselt **ei tohi selliste üksuste ja isikute kontojääk EL-i krediidasutuses ületada 100 000 eurot.**

100 000 EURO VÄÄRTUST ÜLETAVAD VENEMAA JA VALGEVENE ISIKUTE DEPOSIIDID EESTI KREDIIDIASUTUSTES

Pärast sõja algust on Eesti krediidasutused kahel korral – 2022. ja 2023. aasta veebruari lõpus – esitanud Finantsinspeksioonile andmed oma Venemaa ja Valgevene klientide kohta, kelle deposiitide maht ületab 100 000 euro piiri. Andmed peavad krediidasutused esitama järgmiste konto omanike ning neile kuuluvate üle 100 000 euro suuruste hoiuste jääkide kohta: Venemaa ja Valgevene kodanikud või Venemaal ja Valgevenes elavad füüsilised isikud või Venemaal ja Valgevenes asutatud juriidilised isikud, üksused või asutused või väljaspool EL-i asutatud juriidilised isikud, üksused või asutused, mille omandiõigusest kuulub üle 50% otseselt või kaudselt Venemaa kodanikele või Venemaal elavatele füüsilistele isikutele.

Krediidasutuste esitatud andmetel on selliste kontode arv ja deposiidi jääk Eesti krediidasutustes väike ning 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga tunduvalt vähenenud. 2023. aastal oli selliseid kliente 67 (2022. aastal 116). Neist enamik – 58 – olid Venemaa kodanikud, kolm Venemaa juriidilised isikud, kolm Valgevene kodanikud ning kolm muu riigi kodanikud. Kokku oli klientide deposiidi jääk Eesti krediidasutustes 2023. aasta veebruari lõpus ligikaudu 11,6 miljonit eurot (võrdluseks, aastal 2022 ligi 50 miljonit eurot).

45. VASP-id on ISR 3 indikaatoriga teadetes alates virtuaalväeringuga seotud piirangute kehtima hakkamisest RABi teavitanud **kliendisuhete lõpetamise ning sanktsiooni kohaldamise kohta Vene Föderatsiooni kodanike puhul**, kellele on erinevate virtuaalväeringu teenuste pakkumine keelatud. Mujal maailmas avaldatud allikates on viiteid, et virtuaalväeringuid kasutatakse ka finantssantssanktsioonidest hoidumiseks (sh seaduslikul viisil)²⁶. RAB on tuvastanud olukordi, kus virtuaalväeringuid on kasutatud vahendite päritolu varjamiseks ja sanktsioonist kõrvalehoidmiseks ning avaldanud tüpoloogiapaberi, mis tutvustab virtuaalväeringute abil sanktsioonidest hoidumist skeeme²⁷.
46. Ajas on kasvanud teadete arv, kus eelkõige krediidasutused on tuvastanud **kaardimaksed, mis on tehtud sanktsiooni subjektidele**, eelkõige Valgevene ettevõtetele, millel on suur riigi osalus. RAB on avaldanud ka sellele skeemile tähelepanu juhtiva tüpoloogiateate „Maksekaartide kasutamine sanktsioonist kõrvalehoidmisel“²⁸. Pangaliidu liikmed on välja toonud, et selliste maksete tõkestamine on praktikas võimatu²⁹ ning mitmed Eesti krediidasutused on lõpetanud Valgevenes kaardimaksed³⁰.
47. Mitmed tüpoloogiad on seotud sularaha liikumisega üle piiri. On avastatud juhtumeid, kus isikutel on olnud kavatsus **viia eurodes nomineeritud pangatähed üle piiri Venemaale.**

²⁶ Väga hästi on skeemi kirjeldatud selles artiklis: <https://dossier.center/crypto-moscow>. Tüpoloogiale on viidanud ka UK National Crime Agency oma 2022. aasta finantssanktsioonide rakendamise raportis „Red ALERT. Financial Sanctions Evasion Typologies: Russian Elites and Enablers“. [<https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/605-necc-financial-sanctions-evasion-russian-elites-and-enablers/file>]

²⁷ Virtuaalväeringute abil sanktsioonidest kõrvalehoidmine. Rahapesu Andmebüroo, 2023. [<https://fiu.ee/media/961/download>]

²⁸ <https://fiu.ee/media/857/download>

²⁹ [<https://forte.delfi.ee/artikkel/120231700/ullatav-todemus-eesti-pangad-ei-suuda-takistada-kaardimakseid-sanktsioneeritud-valgevene-ettevotetele>]

³⁰ Vt nt <https://www.coopbank.ee/coop-bank-lopeta-valgevenes-kaardimaksed-ja-sularaha-valja-votmise-pangaautomaatidest>.

EL-IS NOMINEERITUD SULARAHHA VENEMAALE VIIMISE KEELD

Eurode embargonõude rikkumise katsete arv kasvas 2023. aastal võrreldes 2022. aastaga tunduvalt. 2023. aasta esimese 9 kuuga tuvastas MTA piiril 527 sularaha embargonõude rikkumist, st sellist juhtumit, mil püüti rikkuda keeldu viia üle piiri EL-is nomineeritud valuutades sularaha. Selliseid juhtumeid oli 2023. aasta esimesel 9 kuul ligi 2,3 korda rohkem kui 2022. aastal kokku (toona 229). Kokku püüti embargonõuet rikkudes Venemaale viia 2,1 miljoni euro väärtuses sularaha. Keskmise summa oli 4000 eurot.

RAB on analüüsinud juhtumeid, mil isik on püüdnud viia sularaha Venemaale nt oma sugulastele ja analüüsitud juhtumites toetunud EL-i seisukohale, et **Nõukogu määruses (EL) 2022/345, 1. märts 2022 väljatoodud erandit sularaha eksportimiseks isiklikuks kasutuseks ei saa kasutada sularaha viimiseks Venemaale tuttavatele, sõpradele, lastele või vanematele** ning tegu on EL määruse 833/2014 artiklis 5i ja artiklis 12 toodud piirangute rikkumisega.

48. Ka Eestis on avastatud juhtumeid, kus on tekkinud kahtlus, et **rahamuulasid kasutades püütakse EL-i tuua ebaselge päritoluga Ukraina grivnasid**. Sellele tüpoloogiale on tähelepanu juhitud ka Europoli 2023. aastal avaldatud finants- ja majanduskuritegude analüüsis, kus on välja toodud, et tegu võib olla rahapesu või EL-i sanktsioonidest kõrvalehoidmisega³¹.

³¹ The other side of the coin. An analysis of financial and economic crime. Europol, 2023, lk 8. [<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf>]